

Fundacja Legalna Kultura
Dział Edukacji

Szkoła podstawowa klasy VII–VIII

JĘZYK POLSKI

Scenariusz zgodny z podstawą programową
(Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej
z dn. 14 lutego 2017 r.)

Szkoła gimnazjalna

JĘZYK POLSKI

Scenariusz zgodny z podstawą programową
(Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej
z dn. 27 sierpnia 2012 r.)

Scenariusz z wykorzystaniem nowych mediów,
analizy tekstów kultury i pracy w grupach (45 min)

Cywile i żołnierze powstania warszawskiego w poezji i filmie Jana Komasy „Miasto 44”, czyli o bohaterstwie w czasach pogardy

Opracował: Tomasz Ptaszek

Aktualizacja, realizacja i prezentacja: Marcin Kotyła

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne - Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe
Licencja ta pozwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz tak długo jak utwory zależne będą również obejmowane tą samą licencją.
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode.pl>

Projekt współfinansowany przez

POLSKI INSTYTUT SZTUKI FILMOWEJ

Dofinansowano
ze środków
Ministra Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

© Fundacja Legalna Kultura
ul. Marszałkowska 84/92 lok. 121
00-514 Warszawa
e-mail: edukacja@legalnakultura.pl

Cele lekcji:

Uczeń:

- ✓ ćwiczy umiejętność czytania i analizy tekstów kultury z uwzględnieniem specyfiki medium (film fabularny i utwór poetycki)
- ✓ ćwiczy umiejętność wyszukiwania informacji w Internecie oraz ich selekcjonowania
- ✓ nabywa umiejętności potrzebnych do życia w społeczeństwie informacyjnym
- ✓ poznaje ważne teksty kultury
- ✓ pogłębia wiedzę na temat tragicznego pokolenia II wojny światowej
- ✓ poznaje rolę aluzji, cytatu i parafrazy we współczesnej popkulturze
- ✓ odczytuje przesłanie filmu w kontekście idei wpisanych w kampanię społeczną fundacji Legalna Kultura

Metody:

- ✓ praca z tekstami kultury
- ✓ praca w grupach
- ✓ metoda „myślenia obrazami”
- ✓ drzewo decyzyjne

Środki dydaktyczne:

- ✓ film „Miasto 44” w reżyserii Jana Komasy
- ✓ wiersz „Elegia o... [chłopcu polskim]” Krzysztofa Kamila Baczyńskiego
- ✓ wiersz „Budując barykadę” Anny Świrszczyńskiej
- ✓ Internet
- ✓ rzutnik multimedialny lub tablica interaktywna
- ✓ karty pracy
- ✓ tablety lub komputery (opcjonalnie)

Przygotowanie do lekcji:

Uczniowie samodzielnie lub z nauczycielem oglądają film „Miasto 44” w reżyserii Jana Komasy z płyty DVD wydanej przez Kino Świat lub na platformie VOD. Nauczyciel przed projekcją zapoznaje uczniów z zasadami korzystania z legalnych źródeł. Uświadamia im, że fundacja Legalna Kultura od lat prowadzi kampanię społeczną mającą na celu integrację twórców i odbiorców kultury oraz kształtowanie poczucia odpowiedzialności za kulturę w cyfrowej rzeczywistości. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się w domu z zasobami zamieszczonymi w serwisie legalnakultura.pl.

Wyznaczeni uczniowie lub ochotnicy przygotowują informacje na temat biografii oraz twórczości Krzysztofa Kamila Baczyńskiego i Anny Świrszczyńskiej. Można wykorzystać fragmenty wspomnień poetki zarejestrowane dla Polskiego Radia przez Krystynę Melion (link: polskieradio.pl/80/1007/Artykul/411766,Budowalam-barykade-reportaz-%20Krystyny-Melion, goo.gl/FWXFX5 [dostęp: 01.10.2018]).

Powiązanie z podstawą programową z 14 lutego 2017 r.:

Powiązanie z podstawą programową z języka polskiego:

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

- 1) rozpoznaje rodzaje literackie: epika, liryka i dramat; określa cechy charakterystyczne dla poszczególnych rodzajów i przypisuje czytany utwór do odpowiedniego rodzaju,
- 2) rozróżnia gatunki epiki, liryki, dramatu, w tym: pamiętnik, komedia, fraszka, sonet, pieśń, tren, ballada, epepeja, tragedia – i wymienia ich podstawowe cechy oraz wskazuje cechy gatunkowe czytanych utworów literackich,
- 7) określa w poznawanych tekstach problematykę egzystencjalną i poddaje ją refleksji; 8) określa wartości estetyczne poznawanych tekstów literackich,
- 9) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich odwołania do wartości uniwersalnych związane z postawami społecznymi, narodowymi, religijnymi, etycznymi i dokonuje ich hierarchizacji,

- 10) wykorzystuje w interpretacji tekstów literackich elementy wiedzy o historii i kulturze,
- 11) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny, historycznoliteracki, kulturowy, filozoficzny, społeczny.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

- 2) porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie,
- 6) określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury,
- 7) znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

- 2) gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi; redaguje plan kompozycyjny własnej wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: recenzja, rozprawka, podanie, życiorys, CV, list motywacyjny, przemówienie, wywiad.

IV. Samokształcenie. Uczeń:

- 1) rzetelnie, z poszanowaniem praw autorskich, korzysta z informacji,
- 4) uczestniczy w projektach edukacyjnych (np. tworzy różnorodne prezentacje, projekty wystaw, realizuje krótkie filmy z wykorzystaniem technologii multimedialnych),
- 6) rozwija umiejętności samodzielnej prezentacji wyników swojej pracy.

Fragment podstawy programowej z 27 sierpnia 2012 r.:

Powiązanie z podstawą programową z języka polskiego:

- II. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela.
 1. Wstępne rozpoznanie. Uczeń:
 - 1) opisuje odczucia, które budzi w nim dzieło;
 - 2) rozpoznaje problematykę utworu.

Analiza. Uczeń:

- 1) przedstawia najistotniejsze treści wypowiedzi w takim porządku, w jakim występują one w tekście,
- 2) charakteryzuje postać mówiącą w utworze,
- 4) wskazuje funkcje użytych w utworze środków stylistycznych z zakresu słownictwa (neologizmów, archaizmów, zdrobnień, zgrubień, metafor), składni (powtórzeń, pytań retorycznych, różnego typu zdań i równoważników), fonetyki (rymu, rytmu, wyrazów dźwiękonaśladowczych),
- 5) omawia funkcje elementów konstrukcyjnych utworu (tytułu, podtytułu, motto, apostrofy, puenty, punktu kulminacyjnego),
- 10) znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych; wskazuje przykłady mieszania gatunków,
- 11) uwzględnia w analizie specyfikę tekstów kultury przynależnych do następujących rodzajów sztuki: literatura, teatr, film, muzyka, sztuki plastyczne, sztuki audiowizualne.

3. Interpretacja. Uczeń:

- 1) przedstawia propozycję odczytania konkretnego tekstu kultury i uzasadnia ją,
- 2) uwzględnia w interpretacji potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny,
- 3) interpretuje głosowo wybrane utwory literackie [...].

1. Wartości i wartościowanie. Uczeń:

- 1) ze zrozumieniem posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości pozytywnych i ich przeciwieństw oraz określa postawy z nimi związane, np. patriotyzm–nacjonalizm, tolerancja–nietolerancja, piękno–brzydota, a także rozpoznaje ich obecność w życiu oraz w literaturze i innych sztukach,
- 2) omawia na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne, np. miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, lęk, nadzieja [...] poczucie wspólnoty, solidarność, sprawiedliwość; dostrzega i poddaje refleksji uniwersalne wartości humanistyczne,

3) dostrzega zróżnicowanie postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) tworzy spójne wypowiedzi ustne [...] oraz pisemne w następujących formach gatunkowych: [...] opis sytuacji i przeżyć, [...] charakterystyka postaci literackiej, filmowej lub rzeczywistej, sprawozdanie z lektury, filmu, spektaklu i ze zdarzenia z życia, rozprawka [...]; dostosowuje odmianę i styl języka do gatunku, w którym się wypowiada,
- 2) stosuje zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, tworząc spójną pod względem logicznym i składniowym wypowiedź na zadany temat,
- 3) tworzy plan twórczy własnej wypowiedzi,
- 5) uczestniczy w dyskusji, uzasadnia własne zdanie, przyjmuje poglądy innych lub polemizuje z nimi,
- 8) świadomie, odpowiedzialnie, selektywnie korzysta (jako odbiorca i nadawca) z elektronicznych środków przekazywania informacji, w tym z Internetu.

Przebieg lekcji:

- **FAZA WSTĘPNA (10 minut)**

Wybrani uczniowie prezentują wyniki swojej pracy w domu i odczytują krótkie informacje na temat poetów, których twórczość dotyczy okresu wojny i okupacji. Następnie nauczyciel, powołując się na film „Miasto 44”, prosi uczniów o podzielenie się przemyśleniami na temat roli i udziału cywilów oraz żołnierzy AK w powstaniu. Stosując metodę „myślenia obrazami”, wykorzystuje charakterystyczne pytania: „Co wiesz na pewno?”, „Czego się domyślasz?”, „Czego jeszcze chciałbyś się dowiedzieć?”.

- **FAZA REALIZACYJNA (15 minut)**

Nauczyciel dzieli uczniów na trzyosobowe grupy i rozdaje w odstępach pięciominutowych trzy karty pracy (materiały pomocnicze 1–3). Karty pracy zawierają teksty wierszy „Elegia o... [chłopcu polskim]” Baczyńskiego i „Budując barykadę” Świrszczyńskiej oraz odpowiednie kody czasowe do filmu „Miasto 44” (fragmenty filmu zostają wyświetlone wszystkim grupom w odpowiednim czasie lub grupy oglądają fragmenty filmu na własnych urządzeniach).

- **FAZA PODSUMOWUJĄCA (15 minut)**

Uczniowie pod kierunkiem nauczyciela przedstawiają efekty analizy porównawczej trzech tekstów kultury i zapisują wnioski w zeszytach.

Nauczyciel kończy zajęcia odwołaniem do problematyki etycznej filmu Komasy. Podkreśla konieczność zachowania wierności zasadom bez względu na okoliczności. Nawiązuje do kampanii społecznej fundacji Legalna Kultura, podkreśla m.in. konieczność poszanowania cudzej prywatności i własności. Przypomina, że kształtowanie poczucia odpowiedzialności za współtworzenie kultury stanowi jedno z priorytetowych działań wspomnianej fundacji.

Ciekawym podsumowaniem zajęć może być prezentacja multimedialna dotycząca etyki postępowania podczas wojny w różnych tekstach kultury: goo.gl/BPfiup.

I
**SKORZYSTAJ
Z
PREZENTACJI**

Prezi

Zadanie domowe (do wyboru):

1. Jak powinien się zachować Stefan w chwili wybuchu powstania?
2. Jak powinna się zachować Ala, kiedy Stefan został ranny?

Przedstaw swoje przemyślenia na temat wybranego problemu w postaci drzewa decyzyjnego (link do schematu udostępnionego na stronach serwisu Centrum Edukacji Obywatelskiej: goo.gl/Fq4Wp6 [dostęp: 01.10.2018]).

Proponowana bibliografia:

1. Hernas Czesław (red.), *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, Warszawa, PWN, 1985, s. 461.
2. Kwiatkowski Jerzy, *Klucze do wyobraźni*, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1973.
3. Zarębski Konrad J., *Staraliśmy się być przewodnikami po tym świecie*, „Kino” nr 9/2014, s. 20–23.

Materiały pomocnicze 1. Karta pracy nr 1

Porównaj skargę matki w wierszu „Elegia o... [chłopcu polskim]” i reakcję matki Stefana we fragmencie filmu „Miasto 44” (kod czasowy: 22.40–23.29). Jakimi środkami wyrazu zostały przedstawione przeżycia matki w wierszu, a jakimi w filmie?

„Elegia o... [chłopcu polskim]”

Oddzielili cię, syneczku, od snów, co jak motyl drżą.

Haftowali, ci syneczku, smutne oczy rudą krwią,

Malowali krajobrazy w żółte ściegi pożóg,

Wyszywali wisielcami drzew płynące morze.

Wyuczili cię, syneczku, ziemi twej na pamięć,

Gdyś jej ścieżki powycinał żelaznymi łzami.

Odchowali cię w ciemności, odkarmili bochnem trwóg,

Przemierzyłeś po omacku najwstydlwsze z ludzkich dróg.

I wyszedłeś, jasny synku, z czarna bronią w noc,

I poczułeś, jak się jeży w dźwięku minut – zło.

Zanim padłeś, jeszcze ziemię przeżegnałeś ręką.

Czy to była kula, synku, czy to serce pękło?

[Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Elegia o... [chłopcu polskim]* (w:) tegoż, *Po stronie nadziei*, Warszawa, Świat Książki, 1997, s. 271]

Materiały pomocnicze 2. Karta pracy nr 2

Porównaj śmierć żołnierza w wierszu „Elegia o... [chłopcu polskim]” i śmierć matki (cywila) w filmie „Miasto 44” (kod czasowy: 45.35–47.20). Zwróć uwagę na odwrócenie ról w filmie i w wierszu.

„Elegia o... [chłopcu polskim]”

Oddzielili cię, syneczku, od snów, co jak motyl drżą.

Haftowali, ci syneczku, smutne oczy rudą krwią,

Malowali krajobrazy w żółte ściegi pożóg,

Wyszywali wisielcami drzew płynące morze.

Wyuczili cię, syneczku, ziemi twej na pamięć,

Gdyś jej ścieżki powycinał żelaznymi łzami.

Odchowali cię w ciemności, odkarmili bochnem trwóg,

Przemierzyłeś po omacku najwstydlwsze z ludzkich dróg.

I wyszedłeś, jasny synku, z czarna bronią w noc,

I poczułeś, jak się jeży w dźwięku minut – zło.

Zanim padłeś, jeszcze ziemię przeżegnałeś ręką.

Czy to była kula, synku, czy to serce pękło?

[Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Elegia o... [chłopcu polskim]* (w:) tegoż, *Po stronie nadziei*, Warszawa, Świat Książki, 1997, s. 271]

Materiały pomocnicze

Porównaj postawę i śmierć cywilów w wierszu „Budując barykadę” i w filmie „Miasto 44” (kod czasowy: 52.00–55.25).

„Budując barykadę”

Baliśmy się budując pod ostrzałem
barykadę.

Knajpiarz, kochanka jubilera, fryzjer,
wszystko tchórze.

Upadła na ziemię służąca
dźwigając kamień z bruku, baliśmy się bardzo,
wszystko tchórze –

dozorca, straganiarka, emeryt.

Upadł na ziemię aptekarz
wlokąc drzwi od ubikacji,
baliśmy się jeszcze bardziej, szmuglerka,
krawcowa, tramwajarz,
wszystko tchórze.

Upadł chłopak z poprawczaka
wlokąc worek z piaskiem,
więc baliśmy się
naprawdę.

Choć nikt nas nie zmuszał,
zbudowaliśmy barykadę
pod ostrzałem.

[Źródło: Anna Świrszczyńska, *Budując barykadę* (w:) tejsze, *Budowałam barykadę*, Warszawa, IBL PAN, 2014, s. 45]

Materiały pomocnicze 4. Przewidywane odpowiedzi

Karta pracy nr 1

Porównaj skargę matki w wierszu „Elegia o... [chłopcu polskim]” i reakcję matki Stefana we fragmencie filmu „Miasto 44” (kod czasowy: 22.40–23.29). Jakimi środkami wyrazu zostały przedstawione przeżycia matki w wierszu, a jakimi w filmie?

Skarga matki (podmiotu lirycznego wiersza) na okrucieństwo wojny, bezbronność, kruchość jej dziecka-żołnierza (wyrażona w apostrofie do syna), wojna jako zło niosące śmierć i cierpienie, poetyckość, metaforyczność lirycznych obrazów w wierszu (porównania, epitety, animizacje, pytania retoryczne) skontrastowana z realizmem filmowych scen – strach matki Stefana, obawa o jego życie wynikająca z niezabliźnionych ran po śmierci jego ojca, oficera Wojska Polskiego.

Karta pracy nr 2

Porównaj śmierć żołnierza w wierszu „Elegia o... [chłopcu polskim]” i śmierć matki (cywila) w filmie „Miasto 44” (kod czasowy: 45.35–47.20). Zwróć uwagę na odwrócenie ról w filmie i w wierszu.

W wierszu: bezradność żołnierskiego losu wobec maszyny wojennej, nieuchronność śmierci, metaforyczny obraz śmierci żołnierza, odebranie szczęścia i poczucia bezpieczeństwa.

W filmie odwrócenie ról: Stefan obserwuje bezsilnie śmierć matki i brata, brutalność sceny, naturalizm, bezsensowna śmierć, bestialstwo okupantów, przewaga uzbrojonych żołnierzy niemieckich nad bezbronnymi cywilami.

Karta pracy nr 3

Porównaj postawę i śmierć cywilów w wierszu „Budując barykadę” i w filmie „Miasto 44” (cały film, szczególnie kod czasowy: 52.00–55.25).

W wierszu: udział cywilów w walce poprzez budowanie barykady, bohaterstwo zwykłych warszawiaków, ich strach, zrozumiałe „tchórzostwo”, ludzkie reakcje na zagrożenie, aluzje do biblijnych upadków Chrystusa pod krzyżem, przekrój społeczny bohaterów lirycznych wiersza. W całym filmie: cierpienia cywilów pokazane w scenach w szpitalu, złość na powstańców za doprowadzenie do zniszczenia miasta, bezsensowna ofiara, symboliczna przemiana bohaterki w cywila poprzez zdjęcie powstańczej opaski i panterki, „żywe tarcze”, śmierć w piwnicach, bohaterstwo młodych żołnierzy, heroizm, poczucie odpowiedzialności, patriotyzm, brawura, lekkomyślność, świadomość klęski i nieuchronności śmierci, przyspieszone dojrzewanie, tragizm.

W danym fragmencie filmu: radość ze zdobycia tankietki-pułapki, ciekawość, triumfalizm, nieostrożność wobec bezwzględnego i wyrachowanego wroga, okrutna śmierć, ludobójstwo.